

K jubileu

prim. MUDr. Drahoslava Říčného, CSc.

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

Jan Novotný

Fakulta sportovních studií MU

Brno 2005

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

- DÝCHÁNÍ, CVIČENÍ A SPORT
- RIZIKA CVIČÍCÍCH ASTMATIKŮ - EIB
- ASTMATICI - VRCHOLOVÍ SPORTOVCI
- PŘÍNOS CVIČENÍ A SPORTU
- VÝBĚR CVIČENÍ A SPORTU
- SPRÁVNÉ PROVÁDĚNÍ CVIČENÍ A SPORTU
- DIAGNOSTIKA EIB
- ZÁTĚŽOVÉ TESTY
- PROFYLAXE EIB
- PREVENCE DOPINGU

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

POUŽITÁ LITERATURA

1. Åstrand P.O. et al. Textbook of Work Physiology. Human Kinetics, Champaign 2003: 177-212.
2. Carlin B.W., Seigneur. D. Asthma. In: Clinical Exercise Physiology. J.K.Ehrman et al., eds., Human Kinetics, Champaign 2003: 367-380.
3. Harries M. Respiratory limitations to aerobic performance in sport. In: ABC of Sport Medicine. M.Harries et al., eds., BMJ Books, London 2001: 29-32.
4. M.Sue-Chu, L.Bjermer. Asthma and Chronic Airway Disease. In: Textbook of Sports Medicine. M. Kjaer et al., eds., Blackwell Publishing, Malden 2003: 451-461.
5. Hebestreit H. Exercise and Physical Activity in the Child with Asthma. In: N.Armstrong, W.van Nechrlen, eds. Paediatric Exercise, Science, and Medicine. Oxford University Press, Oxford 2000: 323-330.
6. Máček M. Pohybová aktivita při některých chorobách dýchacího ústrojí. In: M. Kučera a kol. Sportovní medicína. Grada/Avicenum, Praha 1999: 193-197.
7. Máček M., Máčková J. Příčiny vzniku, rozšíření, léčení a prevence pozátěžového astmatu u vrcholových sportovců. Medicina Sportiva Bohemica et Slovaca 10, 2001: 161-170.
8. Wilmore J.H., Costill D.L. Physiology of Sport and Exercise. Human Kinetics, Champaign 2004: 242-269.
9. World Anti-Doping Agency. World Antidoping Codex, WADA, 2003.

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ DÝCHÁNÍ, CVIČENÍ A SPORT

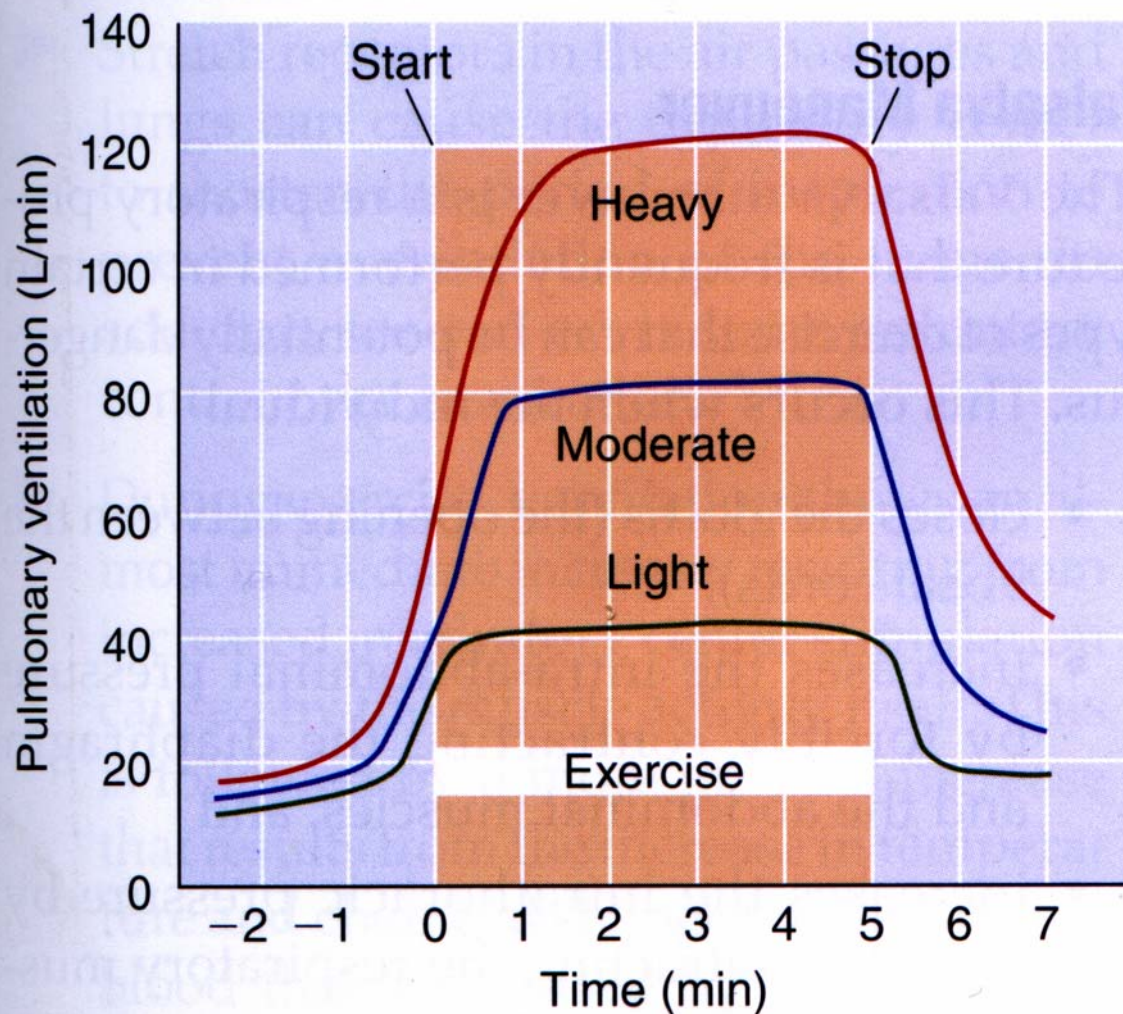
$$V_{O_2} = V * \delta\%vol.O_2 * f_{STPD}$$

Dyspnoe - obtížné dýchání je běžný jev ve sportu, související s prudkým nárůstem koncentrace CO_2 a H^+ .

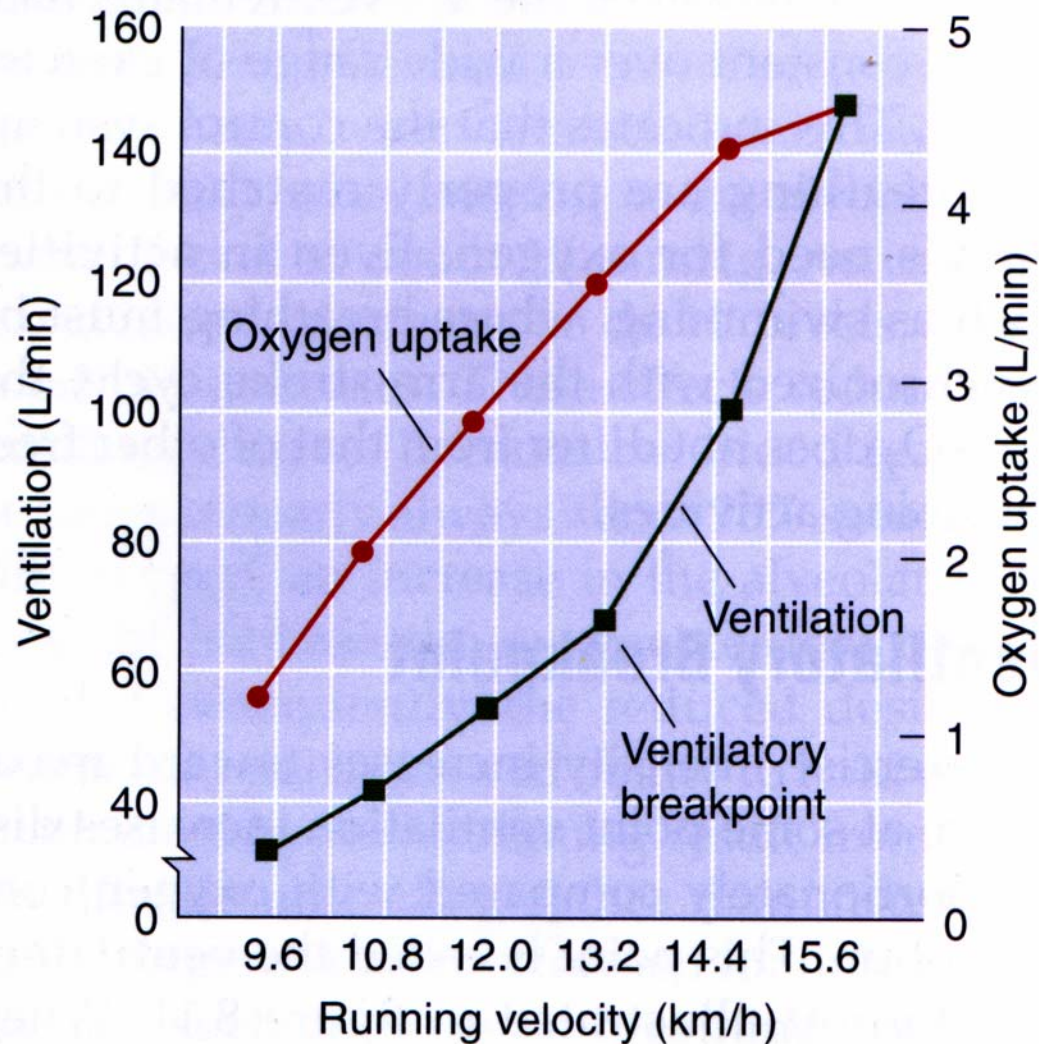
Saturace Hb- O_2 je při submax. zátěži (kolem AT) 98%, při vyčerpávající max. zátěži nižší (exercise induced arterial hypoxemia)

Většina astmatiků má **nižší schopnost podávat krátkodobé i vytrvalostní výkony** než zdraví.

▲ **Figure 8.10** The ventilatory response to light, moderate, and heavy exercise. The subject exercised at each of the three intensities for 5 min. The ventilation volume tended to plateau at a steady-state value at the light and moderate intensities but continued to increase at the heavy intensity.

▲ **Figure 8.11** Changes in pulmonary ventilation ($\dot{V}_E$) and oxygen uptake ($\dot{V}O_2$) during exercise, illustrating the ventilatory breakpoint (graph). From these data it is possible to calculate the ratio between ventilation and oxygen uptake (table).

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ RIZIKA CVIČÍCÍCH ASTMATIKŮ – EIB, EIA

(exercise-induced bronchoconstriction, asthma)

■ zánětlivě iritující alergeny a znečištěné ovzduší

(dioxidy síry, ozón, chlór, výfukové plyny)

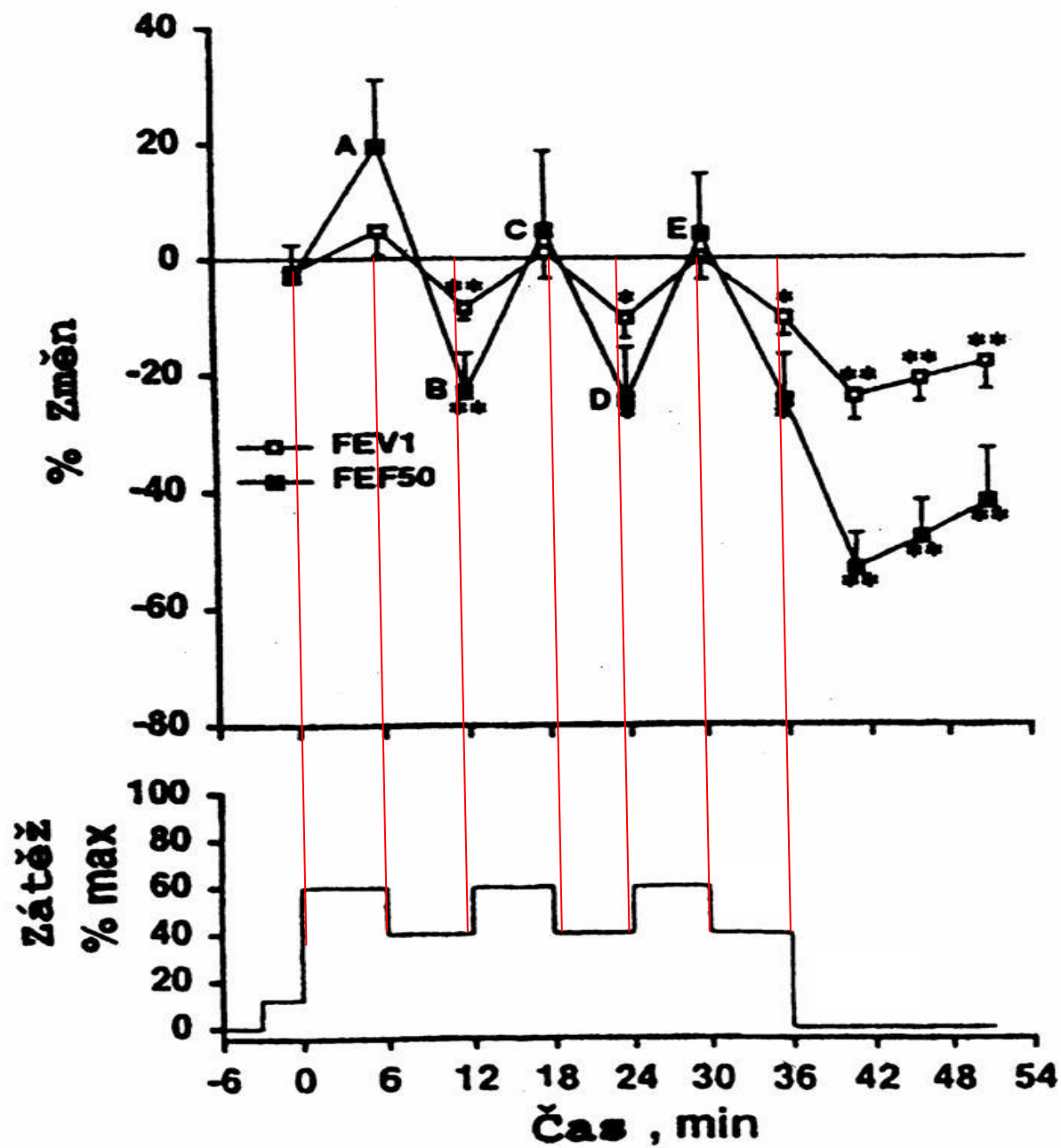
- u populace ve znečištěném ovzduší CO (nad 4,3%) bylo zjištěna lineárně se snižující VO₂max v závislosti na vzrůstající koncentraci CO.
- u populace ve znečištěném ovzduší CO (nad 2,7 %) bylo zjištěna lineárně se snižující výkon na běhátku v závislosti na vzrůstající koncentraci CO.

■ hyperventilace

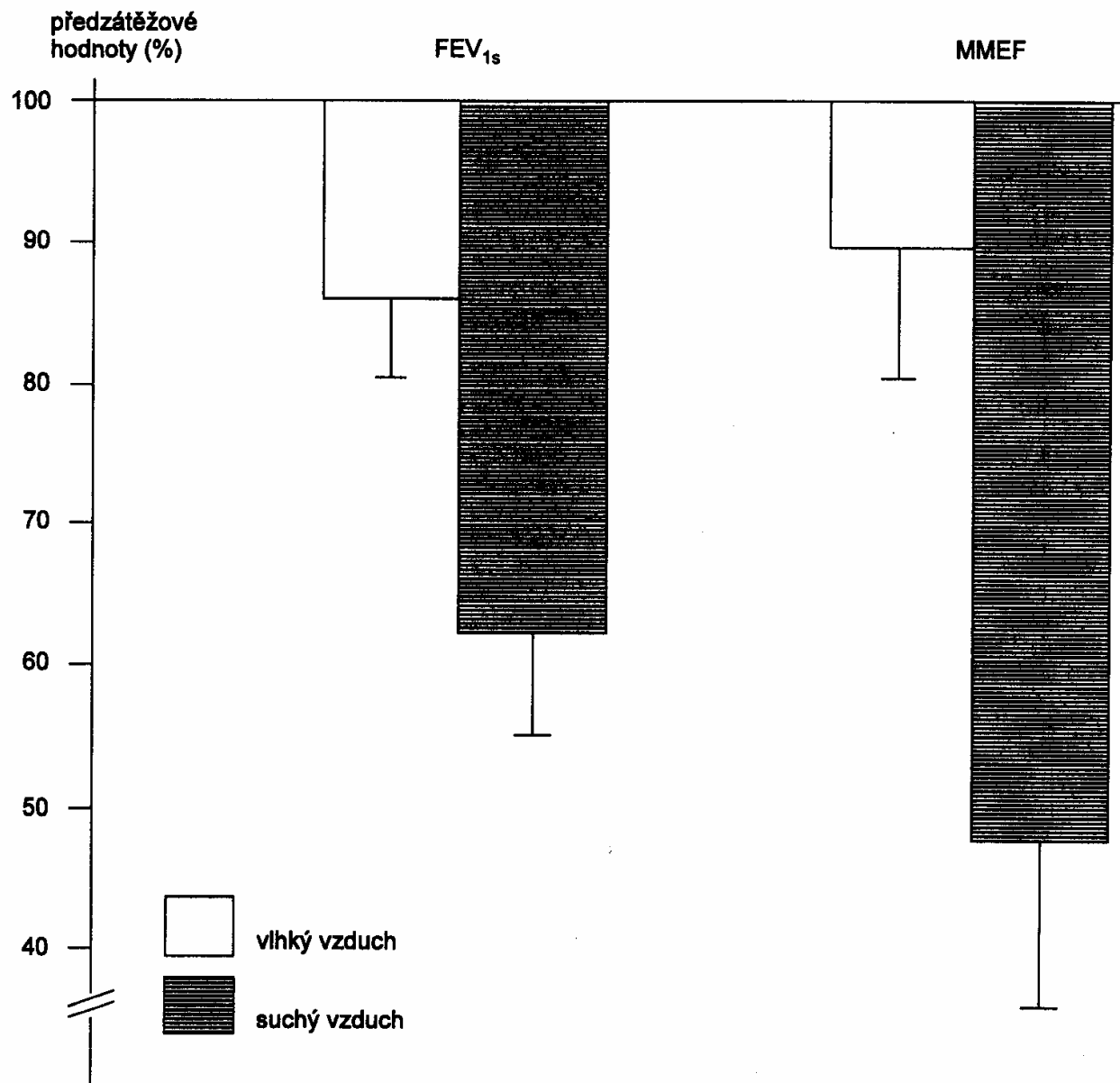
■ sucho, extrémní teplota

■ přetížením indukovaná imunosuprese u těžce trénujících sportovců (intenzivní vytrvalostní cvičení)

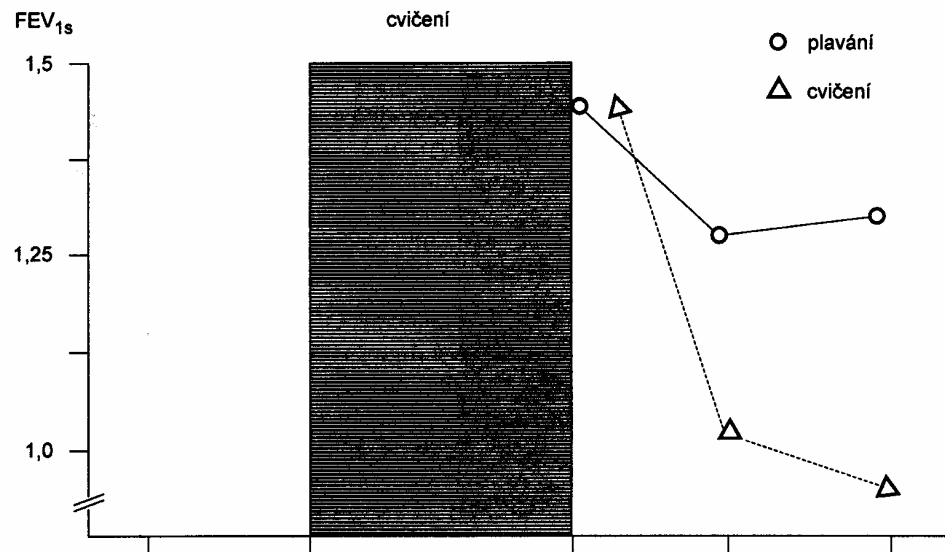
Př: 14-letá astmatička - vrcholová gymnastka z Prahy má astma doma v posteli, ale v tělocvičně s mraky Mg²⁺ je bez potíží (Intal).

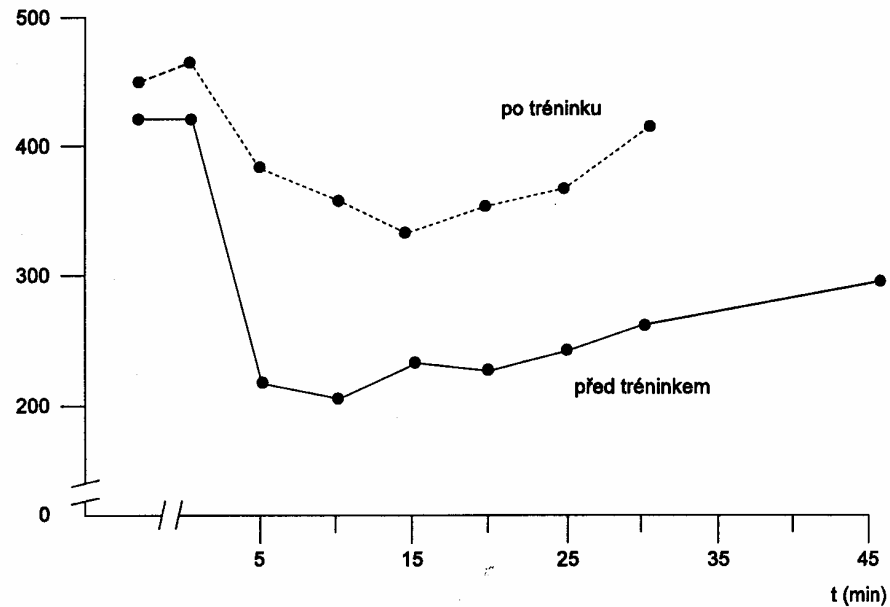

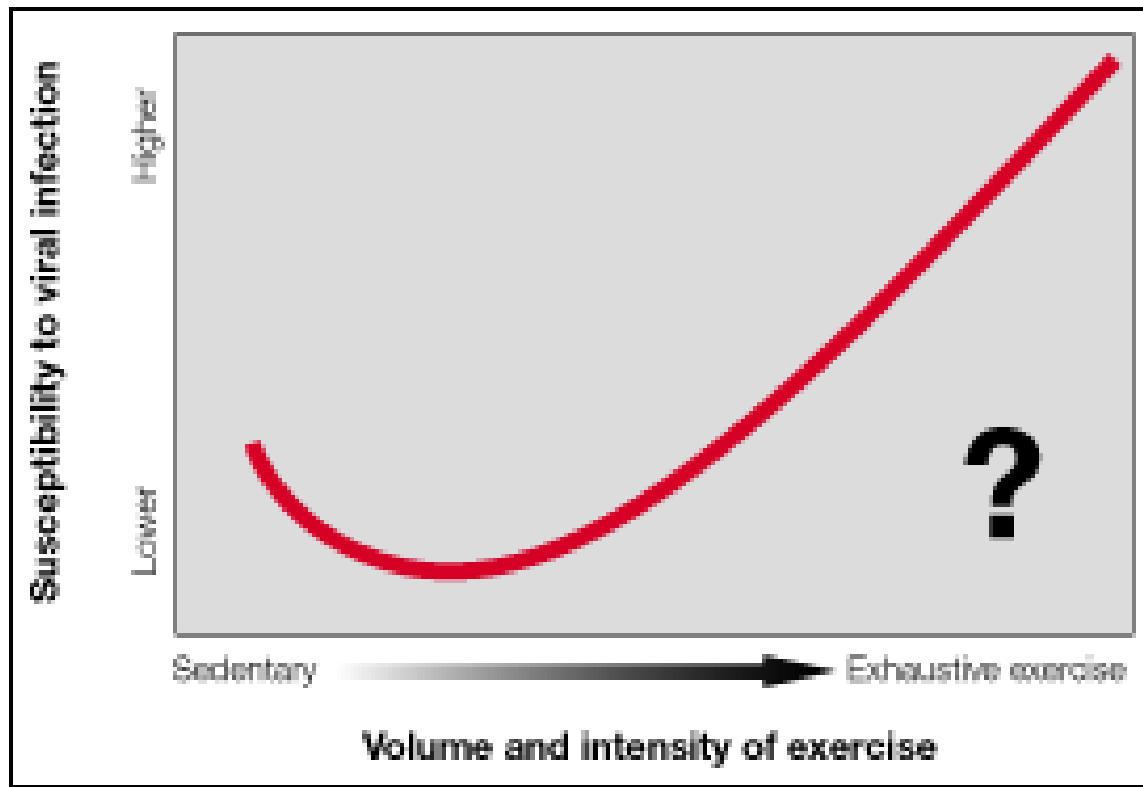
Obr. 8.2 Usilovný výdech a střední výdechová rychlost u astmatiků po zátěži při teplotě 27 °C a různé vlhkosti vzduchu

Obr. 8.3 Usilovný výdech dětského astmatika při zátěži na běhátka a při plavání
PEF (l.min⁻¹)

Obr. 8.4 Vliv tréninku na změny maximální výdechové rychlosti u dětského astmatika

VÝSKYT VIROVÉHO ONEMOCNĚNÍ

v závislosti na

POHYBOVÉM REŽIMU

(sedavý způsob života - vyčerpávající cvičení)

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ ASTMATICI - VRCHOLOVÍ SPORTOVCI

Počty astmatiků mezi vrcholovými sportovci

1998 zimní OH	tým USA	22,4% sportovců s EIB dle dotazníku, 23% sportovců s EIB dle testu (z toho 50% běžkařů a 43% rychlobruslařů na krátké dráze)
1996 letní OH	tým USA	16,7% sportovců – astmatiků (z toho 50% cyklistů)
1995	repre plavci USA	13,4% sportovců – astmatiků
1991 MS běhu na lyžích	všichni účastníci	37% sportovců – astmatiků

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ PŘÍNOS CVIČENÍ A SPORTU

- ? omezení frekvence a intenzity astmatu u dítěte:
  - po 3 měsících - běh stav nezlepšil, ale plavání ano.
- zlepšení aerobní i anaerobní kapacity astmatika Intervalovým vytrvalostním tréninkem
- zlepšení svalové síly dýchacích svalů
- zlepšení psychického a sociálního stavu

Ze 71 9-11 letých astmatických dětí odpovědělo na otázku „Jak poznáš, že jsi zdravý?“

46% „když můžu něco dělat“

9% „když nemám astma“

■ Zlepšení kvality života

Často bývá sport zbytečně zakazován

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

- **VÝBĚR CVIČENÍ A SPORTU**
- **Široká individuální variabilita reakce astmatiků na cvičení.**
Široká variabilita mezi objektivní obstrukcí bronchů, subjektivním pocitem (tolerancí) zátěže a dušností.
- **Z hlediska rizika EIB je bezpečnější intervalové cvičení do submaximální intenzity**
plavání, míčové hry, tanec, štafetové soutěže, ...
přiměřená modifikace spinningu, běhátka, ...
- **Posilovací cvičení oslabených svalů**
- **Dechová cvičení**

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

- **SPRÁVNÉ PROVÁDĚNÍ CVIČENÍ A SPORTU**
- **postupě zvyšovat intenzitu** o 5% v každém dalším cvičení až k cílové intenzitě - **do submaximální intenzity** (*60-75% Vo_{2max} nebo V_{max} nebo HR_{max} , pod anaerobní práh - AP*)
  - intenzita s příjemnými pocity při cvičení po dobu 5 min
  - „test mluvení“ (Croteau): ... nesouvislá řeč od AP ...
  - subj. pocit zátěže „poněkud namáhavá“ (13 ve škále 6-20 dle Borga)
- po dosažení cílové intenzity **postupně prodlužovat cvičení** o 5% času na cílové trvání cvičení: **20-60 min**
- **alespoň 3-5x týdně**

SUBJEKTIVNÍ POCÍŤOVÁNÍ ZÁTĚŽE (Borg, 1962)

6	
7	VELMI VELMI LEHKÁ
8	
9	VELMI LEHKÁ
10	
11	LEHKÁ
12	
13	PONĚKUD NAMÁHAVÁ (AP)
14	
15	NAMÁHAVÁ
16	
17	VELMI NAMÁHAVÁ
18	
19	VELMI VELMI NAMÁHAVÁ
20	

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ DIAGNOSTIKA EIB

- EIB má asi 50-100%(?) astmatiků.
- EIB bývá po intenzivním cvičení.
- Anamnéza + objektivní klinické vyšetření
  - dušnost, bolest na hrudníku, úzkost, kašel,
  - zkrácené a zrychlené dýchání,
  - sípání a pískání v klidu nebo i při cvičení
- Diferenciální diagnóza
  - odlišení od fyziologické námahové dušnosti
  - od dysfunkce hlasivkových vazů aj.

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ DIAGNOSTIKA EIB

EIB:

- **dušnost a sípění** prvních 5-10 min po startu
- někteří pokračují i s potížemi a po 20-30 min. chytí „druhý dech“
- **pozátěžové potíže** nastávají většinou v 5.-10.-60. min zotavení
- „Pozdní reakce na cvičení“
  - za 2-4 hod, vrchol. rizika 4-8 h, nejpozději za 12-24 h.
  - je asi spíše projevem pozdějších astmatických potíží z jiných příčin.
- **Refrakterní perioda:**
  - 40-60% astmatiků s EIB má (1-2 h po prvním cvičení) při druhém následujícím cvičení menší EIB než při prvním cvičení
  - Refrakterní jev může být indukován jak submaximálním kontinuálním cvičením tak intermitentními sprinty.
  - Mechanismy nejsou jasné (deplece mediátorů zánětu – histamin?).
  - **Využití v profylaxi EIB**

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ ZÁTĚŽOVÉ TESTY

■ Indikace

- u všech astmatiků k doporučení optimálního pohybového režimu
- diagnostika astmatu + diferenciální diagnostika EIB
- plánování sportu u astmatika,

■ Kontraindikace

- astma, akutní bronchospasmus, bolest hrudníku, zrychlující se a zkracující dýchání nad očekávání
- neschopnost spolupráce (psychická porucha)
- jiné nemoci (kardiovaskulární, ortopedické atd.)

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ ZÁTĚŽOVÉ TESTY

bez nebo s medikací

■ Přerušení medikace před testem

- krátkodobí β_2 -agonisté 8 h
- dlouhodobí β_2 -agonisté 24 h
- antihistaminika 48 h
- antileukotrieny 48 h
- anticholinergika 8 h
- theophyllin 24 h
- kromony 8 h
- inhalační glukokortikosteroidy – držet stabilní dávku

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ ZÁTĚŽOVÉ TESTY

■ Zátěž (různá doporučení)

- bicyklový ergometr nebo běh na treadmillu
- stupňovaná zátěž (např. po 2 min. o 1 MET)
do subjekt. bezpečného maxima (v 8-10 min. zátěže)
- kontinuální > 3-4-6 minut s úsilím
  - maximálním
  - > 80% HRmax
  - > 40-60% predikovaného FEV1
- s analýzou Vo_2 a Vco_2 při zátěži (dg. sníženého AP).

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ ZÁTĚŽOVÉ TESTY

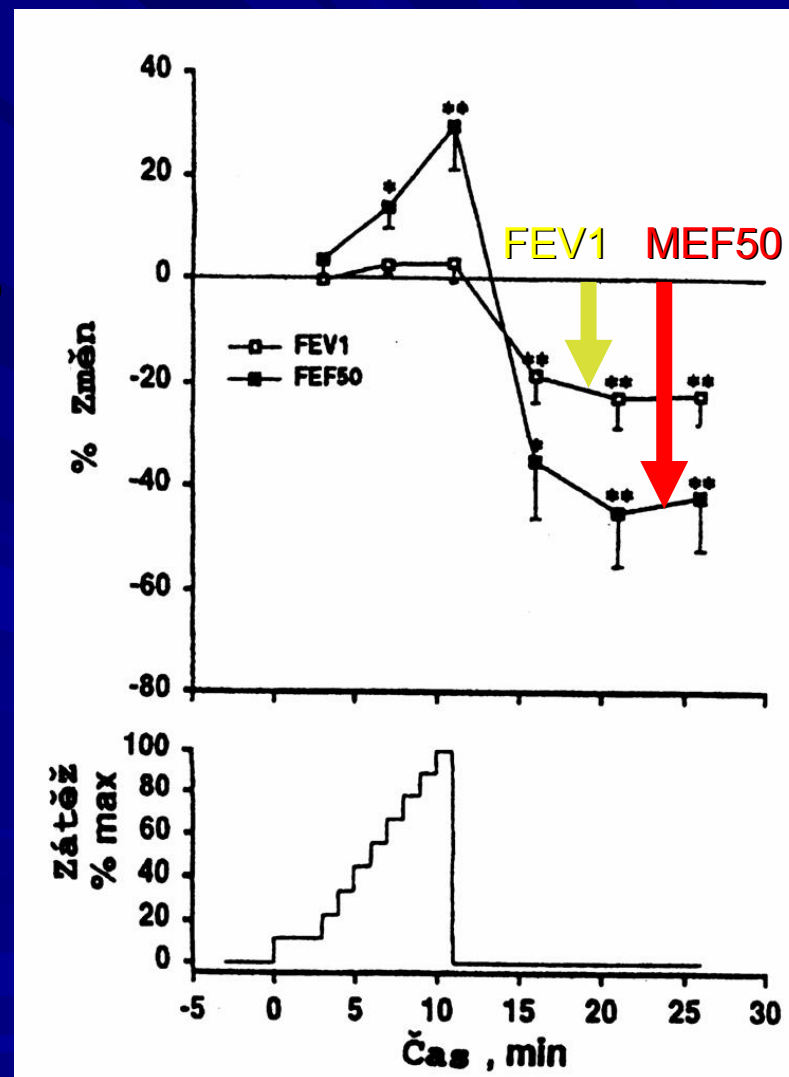
■ Hodnocení spirometrie před a po zátěži

- ve 2.- 5.- 10.- 15. min. po ukončení zátěže:

EIB při ↓ PEF o 15-20%
↓ FEV₁ o 10-15%

- každých 5 min. po zátěži, až do 30. min.

EIB při ↓ MEF50 o 20%
v 10. min. zotavení

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ ZÁTĚŽOVÉ TESTY

■ Další testy při a po zátěži

- U výkonnostních sportovců
  - **hodnocení aerobní kapacity** (Vo_2max) po 6-8 týdenním tréninkovém cyklu
  - měření **saturace Hb kyslíkem** pulsní oxymetrií
- ? Astmatik + přístrojové potápění v moři
  - 1/2 odborníků „zakazuje“ potápění,
  - 1/2 je podmiňuje dobrou reakcí na **bronchoprovokační test**:
    - s fyzickou zátěží (EIB)
    - s hypertonickým slaným roztokem – mořskou vodou (inhalace drobných částeczek z ultrazvukového nebulizéru)
    - se studenou vodou (chládový test)

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ PROFYLAXE EIB

■ nefarmakologická

- zkrátit trvání vytrvalostního cvičení
    - v oblastech se znečištěním a alergenů
    - při extrémním suchu a vedru
    - v zimě s teplotou pod 10-15°C
  - po infekci DC začít se cvičením alespoň po 7 dnech
  - při začínající infekci DC raději necvičit
  - zahřátí před cvičením nebo tréninkem
15 min kontinuálního cvičení (60% Vo_2max)
→ ↓ výskyt EIB astmatiků (v refrakterní fázi)
- Některými sportujícími astmatiky je využíváno rutinně při tréninku nebo soutěži.

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ PROFYLAXE EIB

■ farmakologická

Je velmi široká individuální variabilita reakce i správné profylaxe. Pokrýt dobu při a po cvičení antiastmatikem. Nutno vyzkoušet.

- a) 2x denně inhalované kortikosteroidy blokují EIB
- b) krátkodobí β_2 -agonisté 10 min. před závodem (salbutamol, terbutalin)
- c) základem je dlouhodobý protizánětlivý lék (kortikosteroidy) + těsně před cvičením inhalačně krátkodobí β_2 -agonisté
Ne kombinace steroidů s dlouhodobými β_2 -agonisty nebo antagonisty leukotrienů.
- d) kromony (nedokromil a disodium kromoglykát)
- e) Osobám s dušností pouze při cvičení spíše dávat inhalační β_2 -agonisty, ne kortikoidy.

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

■ DOPING

■ U sportovců bez astmatu

- ventilace není limitujícím faktorem sportovního výkonu
- užívání β_2 -agonistů nezlepšuje aerobní kapacitu a výkon; naopak může výkon zhoršit (nevýhodný poměr plicní ventilace a perfuze).

■ U sportujících astmatiků s dopingovou kontrolou

- je léčebné použití krátkodobě i dlouhodobě účinkujících β_2 -agonistů i protizánětlivých kortikosteroidů povoleno pouze v inhalační formě.

V těchto případech jde o zakázané dopingové látky.

Je nutné písemně požádat o výjimku v léčbě sportujícího astmatika s jasnými a přesnými údaji o diagnóze a léčbě.

- Astmatikům je dovoleno používat kromoglykáty.

„SEZNAM ZAKÁZANÝCH LÁTEK A METOD DOPINGU PRO ROK 2005

SVĚTOVÝ ANTIDOPINGOVÝ KODEX

Platný od 1. ledna 2005

Užití všech léků je limitováno terapeuticky odůvodněnými účely
LÁTKY A METODY ZAKÁZANÉ STÁLE
(PŘI SOUTĚŽI I MIMO SOUTĚŽ)

S3. BETA2- AGONISTÉ

Všichni beta-2 agonisté včetně jejich D- a L-isomerů jsou zakázáni.

Jejich užívání vyžaduje terapeutickou výjimku.

Výjimkou jsou formoterol, salbutamol, salmeterol a terbutalin, pro které je při inhalaci k prevenci a/nebo léčbě astmatu a zátěžového astmatu nebo zátěží vyvolané bronchiální konstriktce nutná terapeutická výjimka zkráceným postupem.“

LÁTKY A METODY ZAKÁZANÉ PŘI SOUTĚŽI

S9. GLUKOKORTIKOSTEROIDY

Glukokortikosteroidy jsou zakázány, když se podávají orálně, rektálně, nitrožilní nebo nitrosvalovou aplikací.

Jejich užití vyžaduje terapeutickou výjimku.“

CVIČENÍ A SPORT ASTMATIKŮ

*Děkujeme Vám
za laskavou pozornost.*

